

УДК 336.76

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-2.6>

Сорока Б.Р.

аспірант кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВІ КОМПОНЕНТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

У статті проаналізовано теоретичні засади функціонування фінансового ринку на сучасному етапі розвитку економіки. Обґрунтовано, що ключовими трансформаціями, які суттєво змінюють економічні відносини і характеризуються такими поняттями, як «інформаційна економіка» та «цифрова економіка», є інформатизація та діджиталізація. Аргументовано, що інформатизація та діджиталізація докорінним чином змінюють засади функціонування фінансового ринку. Інформація та знання, в тому числі – у цифровій формі, перетворилися на один із найбільш важливих видів ресурсів для учасників фінансового ринку. Доведено, що інформатизація та діджиталізація активізують обіг капіталу на фінансовому ринку, а його учасники отримують ряд важливих переваг. Проте, поряд з цим, інформаційно-цифрові компоненти сучасного фінансового ринку призводять до виникнення численних ризиків, що формує новий порядок денний та завдання для органів державного регулювання.

Ключові слова: фінансовий ринок, фінансові інструменти, фінансові посередники, інформаційна економіка, цифрова економіка, інформація, діджиталізація.

INFORMATIONAL AND DIGITAL COMPONENTS OF FINANCIAL MARKET FUNCTIONING

Soroka Bohdan

SHEI «Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of the functioning of the financial market at the current stage of the development of the world economy. It is substantiated that the key transformations that significantly change economic relations at the global level are informatization and digitalization. These processes are characterized by such concepts as "information economy", "digital economy". It has been established that they characterize complex and ambiguous processes in which the technologies of collecting and processing information, as well as its use for the economic activities of individuals, corporations and the state, play a key role. Informatization and digitalization of the global economy are directly determined by another trend – radical and rapid changes in technology in various spheres of human activity. It is argued that informatization and digitalization fundamentally change the modern financial market's functioning principles. A logical connection between information and the economic and legal nature of financial instruments circulating on the financial market has been proven. Thanks to this, information and knowledge, including in digital form, have become one of the most important types of resources for financial market participants. It has been proven that informatization and digitalization activate capital circulation in the financial market, and its participants receive a number of important advantages. In fact, the modern financial market can be represented as a constantly operating network in which there is a large-scale exchange of information between various economic agents. However, along with this, the information and digital components of the modern financial market lead to the emergence of numerous risks, which forms a new agenda and tasks for state regulatory bodies. These tasks are primarily aimed at solving several key problems: identification of the human role in the conditions of algorithmization of financial instruments trading; insufficient effectiveness of state regulation in the process of spreading financial innovations; opportunities to ensure transparency in the activities of financial market participants.

Keywords: financial market, financial instruments, financial intermediaries, informational economy, digital economy, informatization, digitalization.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної економіки серед іншого визначається тенденціями фінансового ринку. В багатьох країнах світу саме фінансовий ринок перетворився на потужний та ефективний механізм забезпечення економіки інвестиційними ресурсами. Його стан та динаміка (визначені, зокрема, за допомогою різноманітних біржових індексів) сприймаються фахівцями як важливі індикатори економічних процесів.

Для актуального етапу розвитку глобального фінансового ринку притаманні складні та багато в чому не-

однозначні вектори руху. Зокрема, учасники фінансового ринку виявили надзвичайно високу здатність до використання різноманітних інновацій, що стало потужним поштовхом для кількісних та якісних змін. В основні таких трансформацій – інформатизація та діджиталізація, як одні із визначальних процесів глобальної економіки. Треба сприймати як доконаний факт, що в інформаційній та цифровій економіці фінансовий ринок швидко та докорінним чином трансформується. Проте напрям таких змін, їх наслідки для фінансового ринку

та його значення в економіці, потребують ретельного вивчення. Все зазначене актуалізує подальші дослідження в цій царині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового ринку досліджувалася в працях М. Гапонюка, Н. Дегтярьової, С. Еш, Ю. Коваленко, Д. Леонова, Т. Майорової, О. Мозгового, С. Науменкової, Є. Поліщук, В. Шелудько та багатьох інших авторів. В свою чергу, особливості функціонування фінансового ринку в умовах інформатизації та діджиталізації були в центрі уваги С. Бірюка, С. Онишко, Н. Рязанової, Ю. Сафонова, Б. Стеценка, І. Чуницької, І. Шкільник. Компаративний аналіз праць провідних науковців дає можливість зробити висновок, що інформаційні та цифрові компоненти функціонування фінансового ринку потребують уточнення як з позиції змісту, так і з погляду їх впливу на процеси, що на ньому відбуваються.

Постановка завдання. Мета статті – ідентифікувати на теоретичному рівні інформаційно-цифрові компоненти та визначити їх роль у функціонуванні фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна академічна література містить надзвичайно багато теоретичних підходів в яких розглядається сутність та характеристики фінансового ринку. Їх аналіз дає можливість припустити, що ключові розбіжності стосуються такого питання: «Що саме є об'єктом купівлі-продажу на фінансовому ринку?».

В роботі відомого вітчизняного вченого В. Опаріна зазначається наступне: «...це сукупність обмінно-перерозподільних відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності» [1]. В такій позиції, на наш погляд, варто звернути увагу на кілька важливих моментів: по-перше, автор стверджує, що об'єктом купівлі-продажу на фінансовому ринку є фінансові ресурси; по-друге, ключове завдання фінансового ринку – забезпечення виробничої та фінансової діяльності.

В праці іншого українського фахівця С. Ляшенко наводиться такий підхід: «...сфера відносин між населенням, виробниками та державою щодо перерозподілу вільних грошових коштів на основі повної економічної самостійності, механізму саморегуляції ринкової економіки, внутрішньогалузевого та міжгалузевого переливу фінансових ресурсів» [2]. Як бачимо, в цій позиції мова йде про перерозподіл «вільних грошових коштів», окрім того наводиться перелік учасників фінансового ринку – населення, виробники, держава (що потребує додаткової аргументації). Проте надалі вже стверджується про «перелив фінансових ресурсів».

В роботі В. Шелудько під фінансовим ринком розуміється система економічних та правових відносин, пов'язаних із купівлею-продажем або випуском та обігом фінансових активів [3]. В цьому варіанті мова йде про процеси купівлі-продажу фінансових активів. Поряд з цим, зауважимо, що в позиції В. Шелудько варто звернути увагу ще на один важливий аспект – вчена стверджує – економічні та правові відносини передбачають серед іншого і випуск та обіг фінансових активів. На наш погляд, тут автор надзвичайно чітко акцентував і на логічному зв'язку, який існує між фінансовим ринком та фінансовими інструментами.

В іншій праці вітчизняних фахівців наводиться таке визначення: «Економічний простір, на якому форму-

ються відносини купівлі-продажу фінансових фондів» [4]. В свою чергу, в роботі С. Маслової та О. Опалова зазначається: «Ринок, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові інструменти» [5].

Як бачимо, сучасні вчені, характеризуючи фінансовий ринок, детермінують його функції переважно через обіг: а) фінансових фондів; б) фінансових ресурсів; в) грошових коштів; г) фінансових активів. Значимо, що в окремих наукових працях в цьому контексті також згадуються фінансові послуги, позиковий капітал, платіжні засоби тощо. Хоча з точки зору об'єкта купівлі-продажу на фінансовому ринку науковий консенсус відсутній, в питанні інструментарного наповнення фінансового ринку таких глибоких розбіжностей немає.

На наш погляд, з врахуванням позицій провідних вітчизняних фахівців, питання щодо сутності фінансових інструментів необхідно розглядати в контексті фінансової інфраструктури (зокрема, інституційної фінансової інфраструктури) та її інструментарію. Базисом для такого підходу можуть стати дослідження провідних вітчизняних науковців щодо фінансової інфраструктури.

Зокрема, в науковій праці авторського колективу на чолі з В. Федосовим підкреслюється, що фінансова інфраструктура: «...характеризується як сукупність таких складових, що забезпечують функціонування фінансової системи та реалізацію на цій основі суспільного призначення фінансів» [6, с. 17–18]. Розвиваючи свою думку, вчені зазначають, що ефективне функціонування фінансової інфраструктури ґрунтується на ефективному використанні відповідного інструментарію, за допомогою якого забезпечується реалізація функцій фінансів (інструментальне наповнення) [6].

Підкреслимо, що інструменти фінансової інфраструктури – це не тільки фінансові інструменти. Для прикладу, в академічній літературі до інструментів фінансової інфраструктури як правило відносять податки і збори, пенсії, пенсійні виплати, страхові внески. Для інституційного складника фінансової інфраструктури в цьому переліку інструментального наповнення виділяють і безпосередньо фінансові інструменти.

Акцентуємо, що інформаційно-цифрові компоненти функціонування сучасного фінансового ринку багато в чому визначені специфічною економічною та правовою природою фінансових інструментів. Для підтвердження цього положення розглянемо окремі визначення поняття «фінансові інструменти».

У відповідному бухгалтерському стандарті наводиться таке визначення фінансових інструментів: «Фінансовий інструмент – контракт, який одночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншого [7]. Навіть з врахуванням особливостей зазначеного документу, в ньому відображено надзвичайно важливі змістовні характеристики фінансових інструментів. По-перше, чітко вказується, на правову природу фінансового інструменту, оскільки підкреслюється, що він є контрактом. По-друге, акцентовано на тому фактові, що фінансові інструменти мають дуальну природу – з одного боку вони для певних економічних агентів є активами, з іншого – для інших економічних агентів вони є фінансовими зобов'язаннями.

Рис. 1. Змістовні ознаки фінансових інструментів

Джерело: складено автором

В роботі вітчизняних фахівців Ю. Коваленко та Я. Літвін наводиться таке визначення: «Фінансові інструменти – це специфічні товари фінансових ринків, які обертаються на цьому ринку, мають грошову вартість, а також за допомогою яких здійснюється розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів» [8]. На що в першу чергу варто звернути увагу в такому підході? Як бачимо, фінансові інструменти розглядаються як особливі товари фінансового ринку. Також підкреслюється наявність у них наступних важливих характеристик: існування грошової вартості та функціональне призначення – розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів.

Загалом, аналіз та систематизація наукових позицій щодо ознак фінансових інструментів дає можливість детермінувати їх так (рис. 1).

Зазначимо, що на сьогодні процеси фінансового інжинірингу призвели до появи та поширення на фінансовому ринку великої кількості фінансових інструментів з різними характеристиками. Процес обігу фінансових інструментів (при цьому – незалежно від їх характеристик) має інформаційний базис. Беззаперечним є той факт, що в основі функціонування

сучасного фінансового ринку лежить постійний процес накопичення, систематизації, обробки та використання інформації (в тому числі – у цифровій формі). Тому, фактично, фінансовий ринок перетворився на постійно діючу мережу, яка складається з нескінченно великої кількості інформаційних потоків.

Очевидно, що ці процеси доцільно аналізувати в контексті понять «інформаційна економіка» та «цифрова економіка». Зазначимо, що сучасна фахова економічна література містить надзвичайно багато авторських визначень інформаційної та цифрової економіки. Ми не ставимо за мету провести їх детальний аналіз, проте необхідно виділити найбільш значимі риси, що надають їм закордонні та вітчизняні науковці (табл. 1).

Таким чином, інформатизація та діджиталізація, як ключові процеси глобальної економіки, характеризуються кількома важливими тенденціями, проте їх основу становить перетворення інформації та знань у стратегічний ресурс для індивідуумів, корпорацій та держав. Зазначимо, що ці трансформації мають надзвичайно важливе значення саме для фінансового ринку, і визначають кількісні та якісні зміни на ньому.

Таблиця 1

Наукові позиції щодо характеристик інформаційної та цифрової економіки

Інформаційна економіка	Цифрова економіка
<ul style="list-style-type: none"> – економіка, в якій велика частина валового внутрішнього продукту забезпечується діяльністю з виробництва, обробки, зберігання та передачі інформації і знань; – кластер галузей, що напрацьовують сучасні бази даних і засоби, які забезпечують їх функціонування і застосування; – відбувається поширення інформаційної технології у сфері матеріального і нематеріального виробництва, перетворення інформації на один із важливих факторів соціально-економічного прогресу суспільства та окремої особи 	<ul style="list-style-type: none"> – глобальна мережа економічних та соціальних заходів, реалізованих через Інтернет, а також мобільні та сенсорні мережі; – підтримуюча інфраструктура (апаратне забезпечення, програмне забезпечення, телекомунікації, мережі); електронний бізнес; електронна комерція (купівля-продаж товарів он-лайн); – ринки на основі цифрових технологій, які полегшують торгівлю товарами і послугами за допомогою електронної комерції в Інтернеті; – економіка, заснована на цифрових технологіях, здійснення ділових операцій на ринках, які знаходяться на мережі Інтернет

Джерело: систематизовано автором за [9–14]

Чому саме суб'єкти фінансового ринку виявили надзвичайно високу здатність до використання тих переваг, які сформовані в інформаційній та цифровій економіці? На наш погляд, тут справа не тільки у тих характеристиках, що притаманні сучасним фінансовим інструментам (див. рис. 1), а також у особливостях ціноутворення на фінансовому ринку. Інформатизація та діджиталізація визначені та напряму пов'язані з ще однією важливою тенденцією – технологізацією. Зазначена тріада «технологізація – інформатизація – діджиталізація» призвели до значного нарощування мобільності капіталу на глобальному рівні. В свою чергу, зростання мобільності капіталу створило принципово нові можливості для учасників фінансового ринку, в першу чергу, – фінансових інституцій. Багато з них повною мірою скористалися сформованими можливостями, окрім того, за рахунок інституційних інновацій виникли і принципово нові фінансові інституції, які, як правило, діють на принципах «фінансового супермаркету». Тому, можна цілком аргументовано стверджувати, що інформаційно-цифрова складова фінансового ринку окреслила ще два потужних процеси на ньому – віртуалізацію та інституційну універсалізацію.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дає можливість зробити наступні висновки:

– сучасна економіка характеризується кількома визначальними тенденціями, серед яких особливе

місце займають інформатизація та діджиталізація. Масштабність їх прояву визначила необхідність оцінки економічних відносин на сучасному етапі як відносин інформаційно-цифрового типу;

– ефекти інформаційної та цифрової економіки радикально видозмінили функціонування сучасного фінансового ринку, суб'єкти якого виявили надзвичайно високу спроможність до «абсорбції» переваг та недоліків інформатизації та діджиталізації. Суттєва роль інформаційно-цифрової компоненти у функціонуванні сучасного фінансового ринку обумовлена в першу чергу особливостями та ключовими характеристиками фінансових інструментів. Специфіка ціноутворення на фінансовому ринку визначає роль інформації, як найбільш важливого стратегічного ресурсу, що використовується інвесторами, емітентами, іншими суб'єктами.

– інформатизація та діджиталізація на рівні фінансового ринку та усієї економіки протікають на тлі стрімкого розвитку технологій, що призводить різкого зростання мобільності капіталу. Як наслідок, вирізняються ще два важливих процеси – віртуалізація та інституційна універсалізація. Усе зазначене формує нові можливості для учасників фінансового ринку, проте визначає і необхідність зміни підходів до його державного регулювання.

Список використаних джерел:

1. Опарін В. Фінанси (Загальна теорія). Київ : КНЕУ, 2002. 240 с.
2. Ляшенко С. Глобалізаційні процеси на фінансових ринках та оцінка їх впливу шляхом розрахунку VAR індексу Першої фондової торгівельної системи. *Економічний вісник Донбасу*. 2009. № 2(16). С. 128–150.
3. Шелудько В. Фінансовий ринок. Київ : Знання, 2008. 535 с.
4. Суторміна В., Радзівська В., Стеценко Б. Фінансовий ринок. Київ : КНЕУ, 2001. 100 с.
5. Маслова С., Опалов О. Фінансовий ринок. Київ : Каравела, 2004. 344 с.
6. Федосов В., Юхименко П., Лазебник Л. Теорія фінансів. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : Наказ Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 р.
8. Коваленко Ю., Літвін Я. Фінансові інструменти, їх класифікації та напрями інноваційних розвідок. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1. С. 132–142.
9. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. NJ : Princeton, 1962. 283 p.
10. Asahi H., Tadao U. Information Industry Theory: Dawn of the Coming Era of the Ectodermal Industry. Tokyo : VP, 1963. 156 p.
11. Чухно А. Інституційно-інформаційна економіка. Київ : Знання, 2010. 687 с.
12. Mesenbourg T. Measuring the Digital Economy. US Bureau of the Census. 2001. URL: <https://www.census.gov/content/dam/Census/library> (дата звернення: 12.07.2022).
13. The Concept of a «Digital Economy». URL: <http://odec.org.uk/theconcept-of-a-digital-economy> (дата звернення: 12.07.2022).
14. Bukht R., Heeks R. Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy. *Development Informatics Working Paper*. 2017. No. 68. URL: <https://ssrn.com/abstract=3431732> (дата звернення: 12.07.2022).

References:

1. Oparin V. (2002). *Finansy (Zagal'na teoriia)* [Finance (General theory)]. Kyiv: KNEU, 240 p. (in Ukrainian)
2. Liashenko S. (2009). Hlobalizatsiini protsesy na finansovykh rynkakh ta otsinka yikh vplyvu shliakhom rozra-khunku VAR indeksu Pershoi fondovoi torhivelnoi systemy [Globalization processes in financial markets and assessment of their impact by calculating the VAR index of the First Stock Trading System]. *Ekonomichnyi visnyk Donbas*, no. 2, pp. 128–150. (in Ukrainian)
3. Shekud'ko V. (2008). *Finansoviy rinok* [Financial market]. Kyiv: Znannia, 535 p. (in Ukrainian)
4. Sutormina V., Radzievska V., Stetsenko B. (2001). *Finansoviy rinok* [Financial market]. Kyiv: KNEU, 100 p. (in Ukrainian)
5. Maslova S., Opalov O. (2004). *Finansoviy rinok* [Financial market]. Kyiv: Karavela, 344 p. (in Ukrainian)
6. Fedosov V., Yuhimenko P., Lazebnik L. (2010). *Teoriia finansiv* [Theory of finance]. Kyiv: Tsentri Uchbovoi Literature, 576 p. (in Ukrainian)
7. Ministerstvo Finansiv Ukraini (2001). *Natsionalne polozhennia (standard) buhgalterskogo obliku 13 «Finansovi instrumenti»* [National regulation (standard) of accounting 13 "Financial instruments"]. Available at: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2012/Economics/74744.doc.htm (accessed 16 July 2022). (in Ukrainian)

8. Kovalenko Yu., Litvin Ya. (2019). Finansovi instrumenty, yikh klasyfikatsiyi ta napryamy innovatsiynykh rozvidok [Financial instruments, their classifications and areas of innovative exploration]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*, no. 1, pp. 132–142. (in Ukrainian)
9. Machlup F. (1962). *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*. New Jersey: Princeton.
10. Asahi H., Tadao U. (1963). *Information Industry Theory: Dawn of the Coming Era of the Ectodermal Industry*. Tokyo: VP, 283 p. (in English)
11. Chukhno A. (2010). *Instytutsiino-informatsiina ekonomika [Institutional and information economy]*. Kyiv: Znannia, 156 p. (in English)
12. Mesenbourg T. (2001). *Measuring the Digital Economy*. US Bureau of the Census. Available at: <https://www.census.gov/content/dam/Census/library> (accessed 12 July 2022). (in English)
13. The Concept of a «Digital Economy» (N.D.). OECD. Available at: <http://odec.org.uk/theconcept-of-a-digital-economy> (accessed 12 July 2022).
14. Bukht R., Heeks R. (2017). *Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy. Development Informatics Working Paper*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=3431732> (accessed 12 July 2022).

E-mail: rich_121@ukr.net